

Erik Borgman

Overweging Paasochtend

Dominicuskerk Oog in Al – 21 april 2019

gelezen: Handelingen 10, 34a.37-43;
Psalm 118; 1 Korintiërs 5,6b-8; Lucas 24,1-35

1.

Melancholie. Dat is misschien wel de grootste bedreiging van ons tijd. Dat we voortdurend zien wat er niet meer is, wat niet meer kan, wat ooit zo mooi en betekenisvol was, maar definitief is verdwenen. In 1966 verscheen van de augustijn Robert Adolfs een boek over de kerk dat de toen schokkende titel *Het graf van God*. God ligt begraven in, wordt onschadelijk en machteloos gemaakt door de kerk, was de boodschap. Vandaag zien velen in onze steeds leger wordende kerken, in onze cultuur die niet alleen niet christelijk meer is, maar zelfs vergeten lijkt dat ze dat ooit wilde zijn, en waarom, vandaag hoor en lees je van alle kanten dat wij bij het graf van het christelijk geloof staan. Ooit gaf het zin en samenhang, maar dat is definitief voorbij.

Al te uitsluitende aandacht voor het verlorene maakt echter blind voor het gegevene. Daarom willen de Paasverhalen dat we niet te lang blijven stilstaan bij Jezus' lege graf. 'Waarom zoeken jullie de levende bij de doden? Hij is niet hier, Hij is tot leven gewekt' (Lc. 24,6) – we hebben het de hemelse boden zojuist weer horen zeggen. Zien wat er niet meer is, dat is onbegrip. Dit onbegrip wordt in het evangelie van Lucas niet alleen vertegenwoordigd door de vrouwen die naar Jezus graf gekomen zijn – 'ze wisten niet wat zij ervan moesten denken' (vers. 4) –, maar nadrukkelijk ook door Petrus: hij ziet alleen de linnen doeken waarin Jezus begraven is en, zo staat er dan, gaat vol onbegrip naar huis (vers 12). Nu ontbreekt dit zinnetje in sommige oude handschriften en volgens de Bijbelgeleerden is het daarom waarschijnlijk later toegevoegd, maar dat maakt het in zekere zin alleen maar interessanter. Van Petrus, de leider van de vroege kerk, wordt gezegd dat hij door het lege graf in verwarring wordt gebracht. Verwarring is blijkbaar soms de aangewezen reactie. Het scheidt ruimte voor waarachtig begrip.

2.

Dat waarachtige begrip, dat gaat verscholen in de boodschap die Jezus zelf tijdens zijn leven heeft afgegeven, maar bij zijn leerlingen ook toen vooral onbegrip wekte: 'De Mensenzoon moet overgeleverd worden in handen van zondaars, gekruisigd worden en op de derde dag weer opstaan' (vers. 7). 'Wat Hij zei bleef voor hen verborgen', schrijft Lucas als Jezus voor het eerst over zijn lijden spreekt, 'zodat zij het niet snapten, maar zij durfden hem er niets over te vragen' (Lc. 9,45). Hun onbegrip is blijkbaar wel heel groot en taai. Onmiddellijk hierop krijgen Jezus' leerlingen ruzie wie er onder hen de grootste is (vers 47) en Lucas vertelt zelfs dat dat Jezus' leerlingen nog aan het laatste avondmaal ruzieden over wie de voornaamste onder hen was (Lc. 22,24). Terwijl dan toch Jezus dood direct voor de deur staat. 'Wie onder jullie de grootste wil zijn', zegt Jezus dan, 'moet de minste worden, de leider de dienaar' (vers. 26).

Snapt Petrus *dat* misschien nog altijd niet, als hij in het graf komt en alleen de linnen doeken ziet. Snapt hij niet dat juist de leegte hem iets te vertellen heeft, het feit dat er niets over blijft om prestige of waardigheid aan te ontfangen, niets om je boven anderen te verheffen. Wie in Jezus gelooft, heeft niet meer, maar minder in handen dan anderen, minder houvast. Petrus moet het door schade en schande leren. Ik zal je door dik en dun steunen, zegt hij tegen Jezus, waar jij gaat wil ook ik gaan, al is het de dood in (vgl. Lc. 22,33). Maar we weten de afloop: als puntje bij paaltje komt, brengt hij er helemaal niets van terecht. Hij kon er niet zijn, voor degene die hij zo bewonderde. En nu, in het graf, is zijn

bewonderde Meester er ook niet meer voor hem. Er is helemaal niets meer. Wat moet hij, wat moeten wij daar nu toch van denken? 'Als jij eenmaal tot inzicht gekomen bent', had Jezus voor zijn dood tegen Petrus gezegd, 'sterk dan op jouw beurt je zusters en broeders' (vers 32). Maar wat is het inzicht hier? Wat valt hier nu over te zeggen?

3.

Afgelopen maandag was de kerk plotseling letterlijk het brandende middelpunt, van Parijs, van Frankrijk, van West-Europa. Helaas brandde de Notre Dame niet zoals destijds de doornstruik voor Mozes, en verteerde de kathedraal wel degelijk, al bleven veel van de kunstwerken en relieken gespaard. We konden in president Macron de bravoure van Simon Petrus horen: we zullen dit monument van de glorie van Frankrijk en Europa in zijn volle luister herbouwen. We konden in de burgers van Parijs, massaal uitgelopen, zingend en biddend en rouwend, de vrouwen bij Jezus' graf herkennen. Een commentator meende dat juist de ruïne van de kathedraal het adequate symbool was van de staat van Europa. Ik keek, luisterde en las, en liep vol onbegrip rond. Als een irritant melodietje waar je maar niet los van raakt, klonk in mijn achterhoofd steeds die rare uitspraak van Jezus dat Hij de tempel zal afbreken en in drie dagen weer zal opbouwen (Joh. 2,19; vgl. Mc, 14,58; 15,29; Hnd. 6,14). In het Johannesevangelie protesteren zijn toehoorders dat er zesenvestig jaar aan de tempel is gebouwd, maar, zegt de evangelist dan, Hij had het over 'de tempel van zijn lichaam' (Joh. 2,21).

Ik begreep ineens hoe schokkend en stuitend deze uitspraak moet zijn geweest, in de tijd dat de evangeliën zijn geschreven: waarschijnlijk kort na het jaar zeventig, het jaar dat de tempel in Jeruzalem daadwerkelijk werd afgebroken, met de grond gelijk gemaakt door de Romeinse bezetter. Het doorgemartelde en kapotgemaakte lichaam van Jezus weerspiegelde de puinhopen van de tempel van een verscheurd en gehavend volk in een verscheurde en gehavende wereld, en was zo volgens de evangelisten een nieuw heiligdom. Dat heiligdom stond niet naast of tegenover de wereld, het was er voluit deel van, maakte de wereld en de geschiedenis met alles wat daar is en alles wat daar gebeurt, aan prachtig en aan afschuwelijks, Jezus' dood maakte de hele wereld tot een heiligdom; de evangeliën van Marcus, Matteüs en Lucas vertellen dat, wanneer Jezus sterft, het voorhangsel van de tempel scheurt (Mc 15,38; Mt. 27,51; Lc. 23,45). Dat voorhangsel scheidt de ruimte van Gods aanwezigheid binnenin de tempel van de ruimte buiten de tempel; dat verschil is met Jezus' dood opgeheven. Gods liefdevolle aanwezigheid, vlees en bloed geworden in Jezus bereidheid om te dienen, vervult voortaan de aarde, en neemt alles in zich op en vernieuwt het. Zou het kunnen dat het verbranden van het dak van de Notre Dame zoiets symboliseert: dat het vuur van de Geest, zoals dat in Jezus brandde, niet aanwezig kan zijn en aanwezig kan blijven in de monumenten van onze cultuur als het niet brandt in het hart van alles en van ieder? De waarde ook van de Notre Dame berust, evenals de waarde van deze en van alle andere kerken, uiteindelijk niet in de schoonheid van de architectuur. De waarde berust in de heiligheid waaraan zij herinnert die zij voedt en waardoor zij zich laat voeden. Waar deze zich ook manifesteert, waar deze zich ook verbergt.

4.

De geschiedenis van Jezus' lijden, dood en verrijzenis, zoals de evangelist Lucas die vertelt, is een sluiproute. Je kunt haar vergelijken met een tunnel zoals gevangenen die graven om in het geheim te ontsnappen. In de strijd tegen wat ons verstrikt en gevangenhoudt, tegen wat ons tegenhoudt het goede te doen of het zelfs maar werkelijk en consequent te willen, tegen wat ons lichaam afbreekt en onze geest ondermijnt, kun je proberen je met volle kracht te verzetten. Dan heb je macht en wapens nodig, een efficiënte structuur van bevelhebbers en onderhorigen, van bestuurders en gestuurden, van degenen die de dienst uitmaken en

degenen die de dienst verrichten. Kortom, je veroorzaakt de overwinning van dat wat je denkt te verslaan: dat de macht het recht bepaalt, dat de grootste mond uitmaakt wat als waarheid geldt, dat de overwinning vorm krijgt door de verliezers uit te schakelen en te verbannen naar het rijk van de doden. De weg van Jezus is de omgekeerde: Hij wordt tot de misdadigers rekenen, Hij zwijgt als een schaap dat stom is voor zijn scheerders, Hij verbindt zich met de uitgeslotenen en Hij wordt gedood. Dat is de weg van de Schriften, dat is de weg van de God van de Schriften. Het maakt elke bedreiging en vermeende overmacht onschadelijk, heeft al het onoverwinnelijke al bij voorbaat overwonnen. Immers, als ondergang tot overwinning leidt en als de dood de weg is naar het leven, wat zou ons dan nog overwinnen en doden?! Dat moet Petrus nog gaan inzien als hij van het lege graf naar huis terugkeert, verbaasd over wat er allemaal gebeurd was. Dan pas kan hij zijn zusters en broeder gaan sterken.

Dat inzicht wordt Petrus gegeven vanaf de andere kant van Jezus' tocht door lijden en dood naar nieuw leven, door Jezus zelf: 'Waarachtig, de Heer is opgewekt, aan Simon is Hij verschenen' (Lc. 24,35). Ook ons wordt dit inzicht uiteindelijk vandaaruit aangereikt. Twee leerlingen van Jezus, waarvan de ene naamloos blijft en dus onze naam kan dragen, gaan vol onbegrip hun weg. Wat hebben ze nu toch meegemaakt en wat wordt er daarin tegen hen gezegd? Ze bespreken het onder elkaar, ze bespreken het met de vreemdeling die zich bij hen voegt en die blijkt in staat de goddelijke logica te tonen van alles wat er gebeurd is. Hij doet dit op een manier waarop dit alleen gebeuren *kan* door iemand die ook zelf de belichaming is van deze logica. De onbekende deelt zichzelf als brood, zoals Jezus dat gedaan had voor Hij gestorven was en laat zo zien dat Hij op een nieuwe manier gevend aanwezig is, als, zoals Hij voor zijn sterven gezegd had, degene die dient en bediend (Lc. 22,27).

Jezus is en blijft in ons midden als dienaar: dat is de boodschap die schuil gaat achter het lege graf. Daarom is Hij aanwezig in alles wat ons gegeven wordt: in de wereld van de natuur die de bron is van ons voedsel en onze beschutting, in de stad van de mensen die de plaats is van gezelschap en betrokkenheid, in onze geschiedenis die de ruimte is van verlangen en streven, van inzet en van hoop. Vanuit deze plaatsen zal Hij zijn leerlingen, zal Hij zijn kerk als zijn nieuwe lichaam opnieuw leren om te dienen. Zo wijst Hij ons, steeds opnieuw, de weg naar het leven – alleluia.